

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»
ДЛЯ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ВСІХ
НАПРЯМКІВ ТА СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Затверджено на засіданні кафедри
суспільно-політичних наук
Протокол № 15 від 04.04.2018 р.

Вінниця
ВНТУ
2018

ТЕМАТИКА ТА СІТКА ГОДИН КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ»

№ п/п	Назва теми	Лекції	Семінари
1	Тема 1. Первісне суспільство та перші державні утворення на території України.	1	1
2	Тема 2. Київська Русь та її місце в історії українського народу. Політична роздрібненість Русі, Галицько – Волинська держава – спадкоємниця Київської Русі.	2	2
3	Тема 3. Українські землі у складі Литви і Польщі. Виникнення українського козацтва.	2	2
4	Тема 4. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII століття.	2	1
5	Тема 5. Україна наприкінці XVII – у XVIII столітті.	2	2
6	Тема 6. Україна в XIX столітті.	2	1
7	Тема 7. Україна в період утвердження і розвитку капіталізму та Першої світової війни.	2	1
8	Тема 8. Українська національно – демократична революція (1917–1921 рр.).	3	2
9	Тема 9. Українські землі у 20 – 30-ті роки.	3	2
10	Тема 10. Україна в роки Другої світової війни (1939 –1945 рр.).	3	2
11	Тема 11. Радянська Україна (1945–1991 рр.).	3	1
12	Тема 12. Національно – державне відродження України. Україна в сучасному світі.	2	1

Отже, курс дисципліни «Історія України» становить 27 лекційних і 18 семінарських занять.

Вивчення дисципліни завершується заліком.

**Основна література, рекомендована
до всіх семінарських занять**

1. Базильчук Г. К. Словник-довідник з історії / Базильчук Г. К. – К. : Міжрегіон. акад. упр. персоналом, 2005. – 368 с.
2. Білоцерківський В. Я. Історія України : навчальний посібник / Білоцерківський В. Я. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 536 с.
3. Бойко О. Історія України: Посібник / Бойко О. – К. : Академвидав, 2007. – 688 с. – (Альма-матер).
4. Горелов М. Цивілізаційна історія України / М. Горелов, О. Моця. – К. : ТОВ УВПК «ЕксОб», 2005. – 632 с.
5. Грушевський М. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / Грушевський М. – Донецьк : ТОВ «БАО», 2010. – 734 с.
6. Грушевський М. С. Історія України – Руси : [в 11 т., 12 кн.] / Грушевський М. С. – К. : Наук. думка, 1992. — (Пам'ятки іст. думки України).
7. Дашкевич Я. Постаті : Нариси про діячів історії, політики, культури / Дашкевич Я. – Львів : Піраміда, 2007. – 808 с.
8. Дорошенко Д. Нарис історії України : [в 2 т.] / Дмитро Дорошенко. – К. : Глобус, 1992.
9. Економічна історія України : Історико-економічне дослідження : в 2 т. / [ред. рада: В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін.; відп. ред. В. А. Смолій]. – К. : Ніка-Центр, 2011.
10. Єфименко О. Історія України та її народу / Єфименко О. – К. : Мистецтво, 1992. – 256 с.
11. Історія України / [керівник авт. кол. Ю. Зайцев]. – Львів : Світ, 2003. – 520 с.
12. Історія України : навчально-методичний посібник для семінарських занять / [за ред. В. М. Литвина]. – К. : Знання-Прес, 2006. – 607 с.
13. Історія України : нове бачення / [В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань та ін.; під ред. В. А. Смолія]. – К. : «Альтернативи», 2000. – 464 с.
14. Історія українського козацтва : нариси : в 2 т. / [редкол.: В. А. Смолій та ін]. – К. : Києво-Могилянська академія, 2006. – . – Т. 1. – 2006. – 800 с.
15. Новий довідник : Історія України / [упоряд.: С. Крупчан, Т. Крупчан, О. Скопненко, О. Іванюк]. – 2-ге вид. – К. : ТОВ «КАЗКА», 2006. – 736 с.
16. Політична історія України : навчальний посібник / [за ред. В. І. Танцюри]. – К. : Академвидав, 2008. – 552 с.
17. Полонська-Василенко Н. Історія України : в 2 т. / Н. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1992. – 608 с.
18. Реєнт О. П. Історія України у схемах і таблицях : навч. посіб. для вузів і шкіл / О. П. Реєнт, В. М. Шевченко. – К., 2005. – 162 с.
19. Світлична В. Історія України : навчальний посіб. / Світлична В. – К. : Каравела, 2006. – 420 с.
20. Семененко В. І. Історія України з прадавніх часів до сьогодення / В. І. Семененко, Л. О. Радченко. – Х. : Торсінг, 2003. – 480 с.

21. Субтельний О. Україна: історія / Субтельний О; [пер. з англ. Ю. Шевчука]. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1993.– 720 с.
22. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Яковенко Н. – К. : Критика, 2005. – 584 с.
23. Яцюк М. В. Історія України: словник–довідник / Яцюк М. В. – Х. : ХНАМГ, 2010. – 247 с.

Тема 1. Первісне суспільство та перші державні утворення на території України

План

1. Зародження державотворчих традицій на території України: кіммерійці, скіфи, сармати, готи, гуни.
2. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.
3. Східні слов'яни: теорії щодо походження, суспільна організація, духовна та матеріальна культура.

Література

1. Баран В. Д. Давні слов'яни / Баран В. Д. – К. : Видавничий дім «Альтернативи», 1998. – 335 с. – (Україна крізь віки. – Т.3).
2. Баран В. Д. Історичні витоки українського народу / В. Д. Баран, Я. В. Баран. – К. : Генеза, 2005. – 208 с.
3. Василенко Г. К. Велика Скіфія / Василенко Г. К. – К. : Видавництво т-ва «Знання» України, 1991. – 48с.
4. Відейко М. Ю. Україна: від Трипілля до антів / Відейко М. Ю. – К. : КВІЦ, 2008. – 280 с.
5. Скржинская М. В. Культурные традиции Эллады в античных государствах Северного Причерноморья / Скржинская М. Ф. – К. : Ин-т истории Украины НАН Украины, 2010. – 324 с.
6. Томазов В. Греческие страницы украинской истории : Популярное изложение / Томазов В. – К. : Лыбидь, 2009. – 224 с.

Приступаючи до висвітлення першого питання, необхідно відмітити, що серед перших державних утворень, які виникли на території південної України, було державне об'єднання кіммерійців і таврів. Деякі вчені висловили думку, що кіммерійці жили тільки на півостровах Керч і Тамань. Інші вчені, спираючись на деякі джерела, вважають, що кіммерійці – це міцний союз пастушо-хліборобських племен, які жили в Криму і в степах Північного Причорномор'я.

При розгляді політичного ладу Кіммерії необхідно підкреслити, що вона була рабовласницькою державою, в якій влада належала цареві та рабовласницькій знаті. Військово-політичне об'єднання кіммерійців проіснувало до VII ст. до н. е., і розпалося під натиском скіфських племен. Згодом кіммерійці розчинилися в скіфському суспільстві.

Окремо слід зупинитися на основних видах господарської діяльності киммерійців, підкресливши, що вони першими на території України освоїли технологію залізного виробництва із болотних руд, а також металообробку.

Розвиток виробництва та обміну, а також постійна боротьба за території привели до утворення великих союзів племен на чолі з вождями.

Слід показати, що з відкриттям і поширенням заліза в історії стародавнього населення України розпочалась нова епоха, яка позначена докорінним зламом старих соціально-економічних структур. На цей час припадає завершення процесу розкладу первіснообщинного ладу і початок переходу до станово-класового суспільства, створення добре організованих воєнно-політичних об'єднань, виділення аристократичної верхівки суспільства. Надзвичайно піднеслося значення торговельних контактів з сусідами.

У середині VII ст. до н. е. у південноукраїнських степах з'явилися іраномовні племена скіфів, які витіснили або частково асимілювали киммерійців. До меж Скіфії також увійшла лісостепова зона України.

Важливо підкресли, що наприкінці VI ст. до н.е. в причорноморських степах формується могутнє державне об'єднання на чолі зі скіфами, верховна влада в якому належала царям. Скіфська держава здійснювала грабіжницькі військові походи та експлуатувала сусідні землеробські племена.

Розглядаючи розквіт скіфської державності, необхідно відмітити, що скіфи створили високу матеріальну культуру, яка увібрала в себе досягнення місцевих племен, передових цивілізацій Сходу, Кавказу, Греції, а пізніше – й Риму.

В кінці необхідно дати характеристику заключного періоду історії скіфів, показати, що під натиском сарматів основна їх частина відійшла в Нижнє Подніпров'я та у Степовий Крим, де було засновано нове державне об'єднання – Мала Скіфія.

Бажано охарактеризувати подальший розвиток її державності, показати зародження міських форм життя, поживалення торговельних і культурних зв'язків з грецькими містами Північного Причорномор'я. У III ст. н.е. Мала Скіфія припиняє своє існування під ударами сарматів.

Необхідне відмітити, що з сарматами пов'язаний великий період в історії України. Протягом шести століть вони панували в степах Північного Причорномор'я. Важливо підкреслити, що давні автори відзначали спорідненість сарматів і скіфів.

Розглядаючи економічні й культурні зв'язків сарматів з грецькими та римськими містами Північного Причорномор'я, необхідно показати, як вони сприяли поглибленню процесу формування станово-класового суспільства, посиленню знаті племені. Проникнення сарматів в правлячі династії Боспорського царства призвело до сарматизації античної культури.

Від середини III ст. н. е. сармати втрачають провідне становище в Причорноморських степах. У цей час тут з'явилися готи, а в IV ст. н.е. в степовій Україні – гуни.

Відповідаючи на друге питання, необхідно показати, що у IV ст. до н.е. грецькі міста Північного Причорномор'я переживали період розквіту. Найбагатшим з них була Ольвія – центр торгівлі між Грецією та її Чорноморськими колоніями.

Доцільно також зупинитися на розвитку таких важливих центрів як Херсонес, Феодосія, Пантікапей. Кілька століть ці міста процвітали, але у II ст. до н. е. перед ними почали виникати значні труднощі. Студентам бажано усвідомити, в чому вони полягали. Розповідаючи про політичний устрій та адміністративно-територіальну структуру античних міст-держав важливо показати, що вони були рабовласницькими демократичними республіками.

На закінчення бажано відмітити, що стародавнє різноетнічне населення території нинішньої України пройшло в своєму розвитку всі основні формаційні етапи. Особливе значення для історичного прогресу на українських землях мала тисячолітня епоха античної цивілізації Північного Причорномор'я. Давні традиції зв'язків з культурою Південно-Східної Європи перейняла згодом Київська Русь.

Розглядаючи третє питання, необхідно відмітити що слов'яни виникли з індоєвропейського населенню Східної Європи. Це одна з найчисленніших груп давньоєвропейського населення. Існує чимало версій щодо прабатьківщини слов'ян. Необхідно розглянути деякі з них.

Соціально-економічне розшарування племені було незначним, а земля й худоба вважалися спільною власністю численних сімей. Про політичну організацію східних слов'ян відомо небагато. Очевидно, вони мали верховних правителів чи якісь інші зародки централізованої влади.

Починаючи з перших століть н.е. і до виникнення Київської Русі матеріальна культура східних слов'ян пройшла ряд етапів у своєму розвитку. Бажано охарактеризувати ці етапи. Необхідно також показати процес становлення феодального суспільства у східних слов'ян.

Тема 2. Київська Русь та її місце в історії українського народу. Галицько – Волинська держава – спадкоємниця Київської Русі

План

1. Утворення і політичний розвиток Давньоруської держави, її перші правителі (Олег, Ігор, Ольга, Святослав).
2. Розквіт Київської Русі. Внутрішня та зовнішня політика Володимира Великого та Ярослава Мудрого.
3. Причини феодальної роздрібненості та занепаду Київської Русі.
4. Галицько-Волинське князівство. Внутрішня та зовнішня політика Романа Мстиславовича та Данила Галицького.

Література

1. Баран В. Д. Історичні витоки українського народу / В. Д. Баран, Я. В. Баран. – К. : Генеза, 2005. – 208 с.

2. Головка О. Б. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя / Головка О. Б. – К. : Стилос, 2006. – 574 с.
3. Княжа доба: історія і культура / [відп. ред. Л. Войтович]. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2010. – Вип. 3. – 404 с.
4. Котляр М. Ф. «Вещий» Олег в історичній пам'яті / М. Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 4–16.
5. Котляр М. Ф. Князі – ізгої та удільна роздробленість на Русі / М. Ф. Котляр // Український історичний журнал. – 2011. – № 3. – С. 4–20.
6. Ричка В. Володимир Святий в історичній пам'яті / Ричка В. – К. : Скіф, 2012. – 208 с.
7. Ричка В. М. Візантійські походи київських князів в історичній пам'яті східного слов'янства / В. М. Ричка // Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 4–21.
8. Ричка В. «Вся королевская рать»: (Влада Київської Русі) / Ричка В. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2009. – 180 с.
9. Толочко П. П. Ярослав Мудрий / Толочко П. П. – К. : АДЕФ-Україна, 2011. – 264 с.
10. Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Яковенко Н. – 2-ге вид., перероб. та розшир. – К. : Критика, 2005. – 584 с.

Розкриваючи передумови виникнення Київської Русі варто виділити наступні фактори:

- зручне географічне розташування;
- створення союзів племен (найбільший союз – полян);
- перетворення Подніпров'я на економічний центр руських земель;
- утворення чіткого кордону розселення слов'ян;
- подальший розвиток ремісництва, торгівлі, землеробства, скотарства;
- соціальне розшарування суспільства;
- формування класу великих землевласників – земельної аристократії;
- заснування та забудова міст;
- виникнення нових соціальних відносин – феодальних.

У своєму розвитку Київська Русь пройшла кілька етапів:

1. Період становлення і розвитку Давньоруської держави, коли відбулося значне розширення її території і розвиток феодальних виробничих відносин (друга половина IX – кінець X ст.).
2. Період розквіту Київської Русі, що характеризувався зміцненням державного управління та завершенням об'єднання племен східних слов'ян навколо Києва (кінець X – середина XI ст.).
3. Період феодальної роздробленості та занепаду Давньоруської держави (друга половина XI – XIII ст.).

У процесі формування феодальних відносин виділилися окремі суспільні

верстви: "Великий князь руський" – володар усієї землі й держави; залежні від нього "світлі князі" та бояри; дрібніші феодалі, які перебували у залежності від них. Далі йшли селяни-виробники.

Основною категорією населення були феодально залежні селяни. Існували різні ступені залежності: селяни-закупи, які відробляли свої борги, та селяни-рядовичі, які укладали "ряд" (договір). Крім залежних селян була ще одна категорія залежних людей – дворова челядь, раби або холопи.

Необхідно підкреслити, що існувала зовнішня загроза для кордонів Київської Русі – кочові племена (хозари, печеніги, половці) та західні сусіди. Великої шкоди політичному, суспільному, економічному та культурному процесам в середині XIII ст. завдала монголо-татарська навала.

Починаючи з XI ст. Русь вступила в період феодальної роздробленості. Необхідно розкрити її причини, які корінилися у виробничих і суспільних відносинах, що розвивалися на базі піднесення продуктивних сил у сільському господарстві й ремеслі; прагненні князів до поширення своєї влади; сепаратизмі окремих земель; відсутності чіткого механізму передачі влади; нерозвиненості засобів комунікації, слабкому управлінні та контролі над величезною територією, відсутності сильного харизматичного лідера; великій кількості претендентів на княжий престол.

Висвітлюючи останнє питання, важливо показати, що в першій половині XIII ст. у Південно-Західній Русі підноситься Галицько-Волинське князівство. За князювання Романа Мстиславича землі Галичини і Волині були об'єднані у єдине Галицько-Волинське князівство, яке за короткий час досягло великої могутності та впливу. Данило Галицький продовжив політику свого батька, спрямовану на об'єднання земель Південно-Західної Русі. На жаль, процеси централізації та політичного піднесення були перервані монголо-татарською навалою.

При розгляді політичного ладу Галицько-Волинського князівства необхідно підкреслити, що державна влада належала великому князю, який опирався на бояр-землевласників та міський патриціат. При ньому існувала рада бояр, відбувалися також князівські з'їзди. Для внутрішнього управління існувала система князів-управителів. Князь нерідко скликав народні збори для вирішення найважливіших питань, але розвинутих форм демократія в Галицько-Волинському князівстві не набула.

Тема 3. Українські землі у складі Литви і Польщі. Виникнення українського козацтва

План

1. Литовсько-польська експансія на українські землі. Кревська унія 1385 р. та її наслідки.
2. Утворення Речі-Посполитої та подальша доля українських земель. Брестська унія (1596 р.)
3. Причини та умови виникнення українського козацтва.

4. Запорізька Січ, устрій та господарство. Створення реєстрового козацького війська.

Література

1. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків / Апанович О. – К. : Дніпро, 1991. – 335 с.
2. Білоус Н. О. Люблінська унія 1569 р.: історіографічні погляди та інтерпретації (до 440-річчя Люблінської унії) / Н. О. Білоус // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 65 – 83.
3. Історія українського козацтва: нариси у 2 т. / В. А. Смолій, В. М. Горобець, А. О. Гурбик, В. М. Матях. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – Т. 1. – 2006. – 800 с.
4. Михайловський В. М. Правління Коріатовичів на Поділлі (1340-ві — 1394 рр.): соціальна структура князівського оточення/ В. М. Михайловський // Український історичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 34 – 47.
5. Моця О. П. Синьоводська битва та її наслідки в контексті історії середньовічної Європи / О. П. Моця // Український історичний журнал. – 2012. – № 2. – С. 4 – 11.
6. Русина О. В. Україна під татарами і Литвою / Русина О. В. – К. : Альтернатива, 1998. – 320 с.
7. Сіцінський Ю. Поділля під владою Литви / Сіцінський Ю. [упоряд. Д. Ващук, М. Мошак; відп. ред. В. Степанков]. – Кам'янець-Подільський, 2009. – 160 с.
8. Сокульський А. Л. Козацька Хортиця: Історико-культурне значення в процесі виникнення і становлення запорозького козацтва / Сокульський А. Л. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 766 с.
9. Терещенко Ю. І. Україна у складі Литовського князівства та Польського королівства (XIV–XV ст.) / Ю. І. Терещенко // Історія України. – 1997. – № 16. – С. 2 – 68.
10. Уривалкін О. М. Гетьмани України та кошові Запорозької Січі / О. М. Уривалкін, М. О. Уривалкін. – К. : Дакор КНТ, 2008. – 296 с.

Висвітлюючи перше питання, необхідно відмітити, що протягом XV – першої пол. XVI ст. на українських землях, що перебували під владою Польщі та Великого князівства Литовського, відбулися значні соціально-економічні та політичні зміни. Характерною рисою устрою Великого Литовського князівства був тісний зв'язок землеволодіння з військовою службою. Державна влада концентрувалась у великого князя литовського й була необмеженою. Необхідно підкреслити, що для українського народу перебування у складі Великого Литовського князівства мало, в цілому, позитивне значення. Українські землі мали обмежене самоврядування, яке поширювалося на господарські відносини, суд, релігію.

Ситуація докорінно змінилася після укладення Люблінської унії в 1569 р., за якою майже всі українські землі опинилися під владою Польщі. Це

призвело до посилення соціально-економічного, національного та релігійного гніту. Люблінська унія фактично покінчила з українськими державними традиціями.

Варто зазначити основні тенденції польського періоду історії України, серед яких виділити:

- запровадження польської адміністративної системи;
- призначення на вищі адміністративні посади лише польських феодалів;
- поширення на українські землі польського права;
- офіційна мова виключно польська;
- зміцнення позицій католицької церкви;
- посилення соціально-економічного гніту, закріпачення селян;
- утиски української культури, традицій і звичаїв.

Слід розкрити суть релігійної політики польської влади і значення Берестейської церковної унії 1596 р., яка загострила релігійну ситуацію на українських землях.

При висвітленні третього питання, необхідно розкрити причини виникнення козацтва, навести різні теорії щодо появи цієї нової соціальної верстви. Козацтво в Україні виникло і сформувалося в другій половині XV – XVI ст. як форма протесту українського народу проти зростаючого соціально-економічного та національно-релігійного гноблення і як спроба організації захисту українських земель від набігів кримських татар.

Висвітлюючи останнє питання, бажано пояснити, чому саме за дніпровими порогами козаки будували свої перші фортеці, дати тлумачення слів "січ" та "кіш", розповісти про першу Запорозьку Січ на острові Мала Хортиця та її засновника князя Д. Вишневецького, описати устрій та господарство Січі.

Запорозька Січ мала чітку організацію. Вищим законодавчим, адміністративним і судовим органом Січі була загальна січова рада. Її рішення були обов'язковими до виконання. Усе козацьке військо складало кіш. На чолі коша стояв виборний кошовий отаман. Здійснювати керівництво йому допомагала виборна військова старшина – суддя, осавул, обозний, писар та курінні отамани. Історик М. Костомаров назвав Січ «християнською козацькою республікою». Слід довести справедливість цього твердження.

Тема 4. Національно-визвольна війна українського народу середини XVII століття

План

1. Причини, характер і початок визвольної війни. Воєнні дії 1648-1649 рр.
2. Зборівський договір 1649 р. Організація козацько-гетьманської держави.
3. Воєнні дії 1651-1653 рр. Білоцерківський договір 1651 р.

4. Зовнішня політика гетьмана Б. Хмельницького у 1648-1657 рр. Переяславська рада. “Березневі статті” 1654 р.

Література

1. Брехуненко В. Українська держава доби Богдана Хмельницького / Брехуненко В. – К., 2009. – 64 с.
2. Маслак В. Образ української Національно-визвольної війни в російській інтелектуальній традиції XVIII – 80-х років XX ст. – К.; Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2007. – 286 с.
3. Мицик Ю. А. Облога Збаража (1649 р.) : відоме й невідоме / Ю. А. Мицик // Український історичний журнал. – 2008. – № 5. – С. 15–38.
4. Переяславська рада та українсько-російська угода 1654 р.: Історія, історіографія, ідеологія. (Матеріали міжнар. «круглого столу») / [Відп. ред. В. А.Смолій]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2005. – 224 с.
5. Реєнт О. П. Усі гетьмани України : Легенди, міфи, біографії / О. П. Реєнт, І. А. Коляда. – Х. : Фоліо, 2007. – 415 с. – (Історичне досє).
6. Сергійчук В. Переяславська Рада – трагедія України і програш Європи / Сергійчук В. – К. : Діокор, 2003. – 136 с.
7. Смолій В. Богдан Хмельницький. Соціально-політичний портрет / В. Смолій, В. Степанков. – К. : Темпора, 2009. – 680 с.
8. Смолій В. Українська національна революція XVII ст. (1648–1676 рр.) / В. Смолій, В. Степанков. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 447 с.
9. Сокирко О. Г. Артилерія козацької держави: створення, розвиток, внутрішня організація (1648 – 1781 рр.) / О. Г. Сокирко // Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 35–52.
10. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. / Чухліб Т. – К. : Арістей, 2005. – 639 с.
11. Чухліб Т. В. Переяславська угода 1654 р. у контексті міжнародного утвердження ранньомодерної Української держави: причини, укладення, наслідки / Т. В. Чухліб // Український історичний журнал. – 2003. – № 1. – С. 68–81.
12. Чухліб Т. Секрети українського полівасалітету. Хмельницький – Дорошенко – Мазепа / Чухліб Т. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 327 с.

При розгляді першого питання важливо наголосити, що національно-визвольна війна середини XVII ст. – одна з найяскравіших сторінок в історії українського народу. Розкриваючи причини Національно-визвольної війни, слід підкреслити, що вони крилися в політичній, соціально-економічній, релігійній та культурній сфері. Війна мала антифеодальний та національно-визвольний характер і велася під релігійними гаслами.

Варто підкреслити, як у ході війни змінилася її мета – від боротьби за

права реєстрового козацтва до утворення козацької держави. Але для цього потрібно було розбити Польщу, визволити всі українські землі та об'єднати їх у велику незалежну державу.

Розкриваючи друге питання, слід розповісти про воєнні дії 1649 р., які призвели до укладення Зборівського мирного договору. Говорячи про особливості Української козацької держави варто зазначити наступне:

- вона формувалась в межах трьох воєводств: Київського, Чернігівського і Брацлавського;
- територія поділялася на 16 військово-територіальних, адміністративних одиниць – полків; полки поділялись на сотні;
- політична влада перебувала в руках гетьмана та старшини;
- система органів публічної влади мала три рівні – генеральний, полковий і сотенний.

Водночас процес формування української державності був непростим. Після "Березневих статей" погіршало політичне та економічне становище козацької держави.

Висвітлюючи питання про союз із Москвою, необхідно відмітити, що він був укладений через реальні потреби української політики. Під актом Переяславської ради Б. Хмельницький і козацька старшина розуміли рівноправний військовий союз, необхідний Україні для перемоги над Польщею. На жаль, у Москві до нього ставилися по-іншому. Це проявилось восени 1656 р. під час підписання Віленського перемир'я між Росією та Річчю Посполитою.

Тема 5. Україна наприкінці XVII – у XVIII столітті

План

1. Автономія українських земель у складі Російської держави. І. Мазепа.
2. Політика царату щодо обмеження і повного скасування автономії українських земель.
3. Становище Правобережної України у XVIII ст.

Література

1. Голобуцький В. С. Запорозька Січ в останні часи свого існування (1734–1775 рр.) / Голобуцький В. С. – Дніпропетровськ : Січ, 2004. – 421 с.
2. Горобець В. Павло Полуботок / Горобець В. – К., 2009. – 64 с.
3. Грибовський В. Петро Калнишевський / Грибовський В. – К., 2009 – 72 с. – (Кошові отамани).
4. Журавльов Д. В. Мазепа : людина, політик, легенда / Журавльов Д. В. – Х. : Фоліо, 2007. – 382 с.
5. Крупницький Б. Д. Гетьман Данило Апостол і його доба / Крупницький Б. Д. – К. : Україна, 2004. – 288 с.
6. Павленко С. О. Іван Мазепа як будівничий української культури / Павленко С. О. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2005. – 304 с.

7. Павленко С. «Тиранське поводження росіян». Різня в Батурині 2 листопада 1708 р. / Павленко С. – К., 2008. – 64 с. (серія « Репресії та депортації»).
8. Петро Калнишевський та його доба : Збірник документів та матеріалів / [упоряд.: В. В. Грибовський, В. І. Мільчев]. – К., 2009. – 432 с.
9. Путро О. І. Гетьман України Кирило Розумовський (нові штрихи до соціально-політичного портрета) / О. І. Путро // Український історичний журнал. – 2002. – № 5. – С. 105–118.
10. Рендюк Т. Гетьман Іван Мазепа – відомий і невідомий / Рендюк Т. – К. : Адеф-Україна, 2010. – 480 с.
11. Сокирко О. Український рубікон : Полтавська битва 27 червня 1709 р. / Сокирко О. – К. : Темпора, 2009. – 104 с.
12. Таирова-Яковлева Т. Мазепа. (ЖЗЛ № 1241) / Таирова-Яковлева Т. – М. : Молодая гвардия, 2007. – 304 с.
13. Чухліб Т. Гетьмани і монархи. Українська держава в міжнародних відносинах 1648–1714 рр. / Чухліб Т. – К. : Арістей, 2005. – 639 с.
14. Чухліб Т. В. Мазепинська Україна між Російською та Шведською коронами : дилема вибору протекції / Т. В. Чухліб // Український історичний журнал. – 2009. – № 2. – С. 16–40.
15. Шандра В. С. Українські суспільні інститути у взаєминах із російським самодержавством / В. С. Шандра // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 59–83.
16. Шевчук В. Просвічений володар : Іван Мазепа як будівничий козацької держави і як літературний герой / Шевчук В. – К. : Либідь, 2006. – 464 с.
17. Шандра В. С. Українські суспільні інститути у взаєминах із російським самодержавством / В. С. Шандра // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 59–83.

Розкриваючи перше питання, слід відмітити, що центром політичного та культурного життя українських земель в кінці XVII – XVIII століттях стала Гетьманщина. Дуже стисло слід розповісти про гетьманування Д. Многогрішного та І. Самойловича і про причини їх усунення від влади. Розглядаючи внутрішню політику гетьмана І. Мазепи, бажано зупинитися на його кроках, спрямованих на підтримку привілейованого становища козацької старшини, прагненні гетьмана сприяти формуванню власної генерації дворянства, культурно-просвітницькій діяльності. Висвітлюючи зовнішню політику І. Мазепи, необхідно підкреслити, що антиукраїнська політика Петра I підштовхнула І. Мазепу до союзу зі шведським королем Карлом XII. Слід вказати на катастрофічні наслідки Полтавської битви для Гетьманщини. Завершити розгляд питання доцільно розкриттям історичного значення діяльності гетьмана І Мазепи.

Починаючи відповідь на друге питання, слід підкреслити, що наслідком переходу І. Мазепи на бік шведів стало прагнення російського царату ліквідувати автономний устрій Гетьманщини. Доцільно проаналізувати основні етапи цього процесу, розглянути зміст і методи

антиукраїнської політики російських царів (особливо Петра I та Катерини II), заходи українських гетьманів (І. Скоропадського, Д. Апостола, К. Розумовського), спрямовані на уповільнення процесу ліквідації української державності. Завершити питання бажано з'ясуванням значення Гетьманщини в історії українського народу.

Розгляд останнього питання семінарського заняття бажано розпочати з аналізу соціально-економічного розвитку Правобережної України, наголошуючи на відновленні Польщею старих колоніальних порядків. Слід відмітити, що посилення соціально-економічного, національного та релігійного гніту піднімало український народ на боротьбу. Розглядаючи різні форми протесту українців, варто підкреслити, що найвищим проявом незадоволення стали збройні повстання, учасників котрих називали гайдамаками. Необхідно розповісти про склад учасників, тактику дій гайдамацьких загонів, назвати етапи гайдамаччини та окреслити території, охоплені повстанським рухом. Слід зазначити, що найвищого піднесення гайдамацький рух досяг у 1768 р. під назвою Коліївщина. Розповідаючи про причини, хід та наслідки цього повстання, бажано підкреслити, що події Коліївщини висвітлили глибоку кризу політичного життя Речі Посполитої, безперспективність колоніальної політики, яку проводили правлячі кола цієї держави щодо українських земель.

Тема 6. Україна в ХІХ столітті

План

1. Адміністративний поділ та соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії.
2. Суспільно-політичний рух у Наддніпрянській Україні. Кирило-Мефодіївське товариство.
3. Західноукраїнські землі під владою Австрійської імперії.

Література

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст. / Грицак Я. – К : Генеза, 2000. – 360 с.
2. Дудченко Г. М. Кирило-Мефодіївське товариство в публіцистичній та науковій спадщині М. Драгоманова / Г. М. Дудченко // Український історичний журнал. – 2003. – № 3. – С. 82–89.
3. Економічна історія України : Історико-економічне дослідження в 2 т. / [ред. рада : В. М. Литвин (голова), Г. В. Боряк, В. М. Геєць та ін. ; відп. ред. В. А. Смолій]. – К. : Ніка-Центр, 2011. – Т. 1. – 2011. – 608 с.
4. Злупко С. Економічна історія України : навч. посіб. / Злупко С. – К. : Знання, 2006. – 367 с.
5. Казьмирчук Г. Д. Рух декабристів : дискусійні питання та спроба їх розв'язання. (До 180-річчя повстання) / Г. Д. Казьмирчук, Ю. В. Латиш // Український історичний журнал. – 2005. – № 6. – С. 50–65.

6. Кирієнко О. Ю. Загальна та військова цензура в Російській імперії (XVIII – початок XX ст.) / О. Ю. Кирієнко // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 83–98.
7. Крижановська О. О. Соціальні настрої та уявлення селян Правобережної України у 20–50-х рр. XIX ст. / О. О. Крижановська // Український історичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 130–142.
8. Куций І. Українська науково-історична думка Галичини (1830 –1894 рр.) : рецепція національної історії / Куций І. – Тернопіль : Джура, 2006. – 220 с.
9. Павлюк В. В. Польська аристократія у суспільному житті Правобережної України після поділів Речі Посполитої / В. В. Павлюк // Український історичний журнал. – 2010. – № 3. – С. 154–165.
10. Реєнт О. П. До проблеми скасування кріпосного права в 1861 р. / О. П. Реєнт // Український історичний журнал. – 2011. – № 1. – С. 34–52.
11. Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / Реєнт О. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2003. – 340 с.
12. Стеблій Ф. Сподвижник Маркіяна Шашкевича : Яків Головацький – діяч українського національного відродження / Стеблій Ф. – Львів, 2004 – 96 с. – (Бібліотека Шашкевичіани, № 3(8)).
13. Шандра В. С. Генерал-губернаторства в Україні : XIX – початок XX ст. / Шандра В. С. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2005. – 427 с.
14. Шандра В. С. Українські суспільні інститути у взаєминах із російським самодержавством / В. С. Шандра // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 59–83.
15. Шевченко В. Скасування кріпосного права у 1861 році : спроба нетрадиційного аналізу / Шевченко В. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2008. – 96 с.
16. Шевченко В. М. Характеристика категорій земельних власників України другої половини XIX – початку XX ст. / В. М. Шевченко // Український історичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 75–85.
17. Янишин Б. Українська міська політична еліта в Галичині й народовський рух останньої третини XIX ст.: становлення та інституційний розвиток / Янишин Б. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2008. – 320 с.

На початку відповіді на перше питання слід коротко зупинитися на змінах в адміністративно-територіальному управлінні, які здійснила російська влада на українських землях, наголосити на тому, що всі ці зміни здійснювались з єдиною метою – привести устрій українських земель, приєднаних внаслідок ліквідації Гетьманщини і Речі Посполитої, у відповідність до загальноросійського зразка. Аналіз соціально-економічного розвитку українських земель у складі Російської імперії доцільно поділити на дві частини – до реформи 1861 р. та у пореформений період. Необхідно розкрити причини скасування кріпацтва та проведення інших реформ, спрямованих на модернізацію країни. Бажано стисло викласти зміст реформ,

розкрити особливості проведення селянської реформи в Україні, розглянути зміни в соціально-економічній сфері, спричинені реформуванням. Логічним повинен стати висновок про вступ України в новий етап свого розвитку – капіталізму.

Друге питання слід розпочати з розгляду різних форм боротьби українського селянства проти пануючої феодально-кріпосницької системи. Далі варто зазначити, що у першій половині XIX ст. зростає опозиційність до самодержавної влади з боку ліберальної еліти країни, прикладами чого стала діяльність масонських лож і декабристів. Розглядаючи діяльність Південного товариства, доцільно проаналізувати «Руську правду» – політичну програму декабристів, написану П. Пестелем. Описуючи початок національно-культурного відродження в Наддніпрянській Україні, слід зупинитися на діяльності української інтелігенції по збиранню фольклору, виданні історичних та етнографічних досліджень, утвердженні української мови як літературної. Важливе місце у відповіді слід відвести висвітленню діяльності Кирило-Мефодіївського товариства, аналізу його програмних документів, де були сформульовані основні постулати українського національного відродження, визначені форми й методи досягнення поставленої мети.

Відповідь на третє питання цієї теми слід розпочати з аналізу соціально-економічного розвитку західноукраїнських земель. Розгляд стану промисловості й сільського господарства має підвести до висновку про те, що економічна політика австрійського уряду на західноукраїнських землях мала відверто колоніальний характер. Вона була спрямована на те, щоб Галичина, Північна Буковина і Закарпаття й надалі залишалися економічно відсталими сировинними додатками до розвинутих західних промислових районів Австрії. Розглядаючи український національно-визвольний рух, значну увагу слід приділити діяльності гуртка «Руська трійця». Необхідно також зазначити, що події революції 1848-1849 рр. активізували національно-визвольну боротьбу українців, сприяли підвищенню рівня їхньої національної свідомості, що призвело до створення першої власної політичної організації.

Тема 7. Україна в період утвердження і розвитку капіталізму та Першої світової війни

План

1. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії на початку XX ст.
2. Революція 1905-1907 рр. та її наслідки.
3. Українські землі в роки Першої світової війни.

Література

1. Волковинський В. М. Бойові дії на українських землях у роки Першої світової війни / В. М. Волковинський // Український історичний журнал. – 2004. – № 4. – С. 38–56.

2. Жванко Л. М. Біженство Першої світової війни в Україні: Документи і матеріали (1914–1918 рр.) / Жванко Л. М. – Х. : ХНАМГ, 2009. – 360 с.
3. Кудінов Д. В. До питання революційних подій у Ніжині 1905 р.: селянський вимір / Д. В. Кудінов // Український історичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 95–102.
4. Кулиняк Д. Невідомий «Потемкин» / Д. Кулиняк // Військо України. – 2009. – № 2. – С. 38–40.
5. Кураєв О. О. Українська проблема у політиці Берліна та Відня в Першій світовій війні (1914–1918) / Кураєв О. О. – К., 2006. – 311 с.
6. Леоненко П. М. Економічна історія України / П. М. Леоненко, П. І. Юхименко. – К. : Знання–Прес, 2004. – 499 с.
7. Лукашенко А. Перша російська революція і Георгій Гапон / А. Лукашенко // Український історичний журнал. – 2009. – № 1. – С. 72–84.
8. Малюта О. В. «Просвіти» і Українська Державність (друга половина XIX – перша половина XX ст.) / Малюта О. В. – К. : Видавничий центр «Просвіта», 2008. – 840 с.
9. Монолатій І. Українські легіонери: формування та бойовий шлях Українських Січових Стрільців 1914–1918 рр. / Монолатій І. – К. : Темпора, 2008. – 88 с.
10. Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX – XX ст.) : навч. посіб. / [Я. Й. Малик, Б. Д. Вал, С. Д. Гелей та ін.]. – Львів : Світ, 2001. – 294 с.
11. Наумов С. О. Створення Революційної української партії / С. О. Наумов // Український історичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 49–58.
12. Наумов С. О. Харківський університет у суспільно-політичному русі другої половини XIX – початку XX ст. / С. О. Наумов, С. І. Посохов // Український історичний журнал. – 2005. – № 1. – С. 56–69.
13. Політична історія України XX ст. : в 6 т. / [голов. ред. І. Ф. Курас]. – К. : Генеза, 2002. – Т. 1: На зламі століть (кін. XIX ст. – 1917 р.). – 2002. – 420 с.
14. Реєнт О. Перша світова війна і Україна / О. Реєнт, О. Сердюк. – К. : Генеза, 2004. – 480 с.
15. Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / Реєнт О. – К. : Інститут історії України НАН України, 2003. – 340 с.
16. Шляхов О. Б. До питання про ступінь розвитку капіталізму в Україні наприкінці XIX – на початку XX ст. / О. Б. Шляхов // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – Вип. 16. – К. : Інститут історії України НАН України, 2009. – С. 25–36.
17. Хома І. Січові стрільці: створення, військово-політична діяльність та збройна боротьба січових стрільців у 1917–1919 рр. / Хома І. – К. : Наш час, 2011. – 104 с.

Готуючи відповідь на перше питання, слід з'ясувати особливості соціально-економічного розвитку українських земель на початку ХХ ст. Бажано також дати відповідь на такі запитання:

- Які промислові райони сформувалися в Україні і де?
- Чим пояснюється високий рівень іноземних інвестицій?
- Які фактори стримували економічний розвиток українських земель?

Приставаючи до висвітлення другого питання, необхідно відмітити, що революція 1905-1907 рр. – перша народна революція початку ХХ ст. Вона сприяла піднесенню національної самосвідомості українського народу, розвитку національно-визвольного руху в Україні. Серед причин революції були причини економічного, політичного, соціального, національного та релігійного характеру. Приводом до революції стали події «кривавої неділі» 9 січня 1905 року. Висвітлюючи хід революційних подій на території України, слід розповісти про повстання в армії та на флоті. Особливістю революції в Україні було те, що окрім суто соціально-економічних вимог лунали вимоги національного характеру. Слід розповісти про поступки, на які змушений був піти Микола II.

Революція 1905-1907 рр. закінчилася поразкою. Однак її історичне значення важко переоцінити. Вона завдала першого серйозного удару царському самодержавству, показала робітникам і селянам України, що царизм є спільним ворогом російського, українського та інших народів Росії, що покінчити з ним можна тільки шляхом спільної боротьби усіх народів країни. Окремо слід зупинитися на наслідках революції і причинах її поразки.

Відповідаючи на останнє питання, слід коротко торкнутися причин війни, з'ясувати, на чиєму боці воювали українці. Початок і хід воєнних дій не потребує детального аналізу, необхідно лише зазначити, що на першому етапі успіх був на боці Росії. Внаслідок окупації Галичини розпочинається політика русифікації і репресій по відношенню до місцевого населення. Необхідно відмітити, що ставлення до війни різних класів і партій було неоднаковим. Перебування довгий час у складі Австро-Угорщини породжувало у західних українців думку, що найбільшим ворогом для України є Росія, і навпаки українці з Наддніпрянської України схильні були підтримувати Росію. Перша світова війна стала величезною трагедією українського народу, наслідки якої були катастрофічними. Разом з тим вона створювала передумови краху імперій, об'єднання переважної більшості українських етнічних земель і створення незалежної української держави.

Тема 8. Українська національно – демократична революція (1917-1921рр.)

План

1. Лютнева революція в Росії. Створення та діяльність Української Центральної Ради.
2. Гетьманат Павла Скоропадського.
3. Внутрішня та зовнішня політика Директорії УНР.
4. Західноукраїнські землі в 1918-1920 рр.

5. Остаточне встановлення більшовицької влади на території Наддніпрянської України.

Література

1. Бойко О. Д. Зміна урядів та урядової політики Директорії УНР у 1919 р. / О. Д. Бойко // Український історичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 35–46.
2. Бойко О. Д. Проблема визначення кордонів України в період Центральної Ради (1917 – 1918 рр.) / О. Д. Бойко // Український історичний журнал. – 2008. – № 1. – С. 31–45.
3. Верстюк В. Ф. Політична боротьба за владу в Українській Народній Республіці в перші місяці її проголошення / В. Ф. Верстюк // Український історичний журнал. – 2008. – № 1 – С. 4–30.
4. Винниченко В. Відродження нації : Заповіт борця за визволення / Винниченко В. – К. : Книга Роду, 2008. – 800 с.
5. Дацків І. Б. Брест 1918: європейський прорив України / Дацків І. Б. – Тернопіль : Астон, 2008. – 254 с.
6. Гай-Нижник П. П. Державний переворот 29 квітня 1918 р.: причини та перебіг захоплення влади П. Скоропадським / П. П. Гай-Нижник // Український історичний журнал. – 2011. – № 4 – С. 132–164.
7. Гай-Нижник П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917 – 1920 рр.) / Гай-Нижник П. – К. : Щек, 2010. – 304 с.
8. Гошуляк І. Тернистий шлях до соборності (від ідеї до Акту злуки) / Гошуляк І. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2009. – 467 с.
9. Західноукраїнська Народна Республіка. 1918 – 1923. Уряди. Постаті / [гол. ред. Я. Ісаєвич]. – Л. : Ін-т українознавства, 2009. – 350 с.
10. Ковальчук М. А. Лютнева революція 1917 р. в українській провінції / М. А. Ковальчук // Український історичний журнал. – 2007. – № 4. – С. 91–101.
11. Ковальчук М. Війна з більшовицькою Росією за незалежність 1917 – 1920 / Ковальчук М. – К., 2007. – 72 с. (серія «За незалежність і соборність»)
12. Крути. Січень 1918 року: Документи, матеріали, дослідження / [упоряд. Я. Гаврилюк]. – К. : Видавничий дім «Просвіта», 2010. – 880 с.
13. Лозовий В. Внутрішня і зовнішня політика Директорії УНР / Лозовий В. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2005. – 223 с.
14. Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року: Історичні нариси / Пиріг Р. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2011. – 336 с.
15. Реєнт О. П. Проголошення ЗУНР: проблема легітимації / Реєнт О. П. // Український історичний журнал. – 2009. – № 1. – С. 4–10.
16. Солдатенко В. Ф. Винниченко і Петлюра : політичні портрети революційної доби / Солдатенко В. Ф. – К. : Світогляд, 2007. – 621 с.
17. Солдатенко В. Ф. Прихід П. Скоропадського до влади: механізм державного перевороту та визначальні чинники закріплення режиму /

- В. Ф. Солдатенко // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 5–18.
18. Солдатенко В. Ф. Революційна доба в Україні (1917 – 1920 рр.) : логіка, пізнання, історичні постаті, ключові епізоди / Солдатенко В. Ф. – К. : Парламентське видавництво, 2011. – 568 с.
 19. Тинченко А. Українські збройні сили: березень 1917 – листопад 1918 р. (організація, чисельність, бойові дії) / Тинченко А. – К. : Темпора, 2009. – 480 с.
 20. Ульяновський В. І. Гетьман Павло Скоропадський і справа заснування Української академії наук / В. І. Ульяновський // Український історичний журнал. – 2008. – № 6 – С. 26–37.
 21. Яневський Д. Проект «Україна», або Спроба Павла Скоропадського / Яневський Д. – Харків : Фоліо, 2010. – 284 с.

Готуючи відповідь на перше питання, слід сказати, що Лютнева революція 1917 р. відкрила нову сторінку в історії української державності, розпочала складний, але дуже важливий етап у її суспільно-політичному й духовному розвитку. Розкриваючи діяльність Української Центральної Ради навесні та влітку 1917 р., слід проаналізувати положення I та II універсалів, зокрема відмітивши демократизм положень II Універсалу Центральної Ради та сформульованих у ньому національних прав, свобод і вимог, а також його компромісний характер.

Далі необхідно дати чітку оцінку подіям, що відбулися у жовтні 1917 р. в Петрограді, відповісти на питання, яку роль при цьому відіграли більшовики на чолі з В.Леніним і які наслідки для долі демократії як в Росії, так і в Україні ці події мали. Спроба більшовиків взяти владу в Україні в листопаді 1917 р. не вдалася. Радянська влада була встановлена лише в Донецько-Криворізькому басейні, де більшовиків підтримали робітники. На решті території України УЦР зміцнила свою владу. 20 листопада 1917 р. вона видала свій III Універсал, в якому проголосила Україну Українською Народною Республікою (УНР), а також виклала програму своїх майбутніх соціально-економічних перетворень. Бажано проаналізувати текст III Універсалу УЦР, звернувши, зокрема, увагу на те, що він визначив кордони Української Народної Республіки, але, як і два попередніх, містив положення про нерозривний зв'язок з Російською державою.

Аналізуючи IV Універсал, слід підкреслити, що цей документ вперше за останні кілька століть проголошував незалежність України. Далі необхідно показати, яке становище склалося в Україні після підписання Брестського мирного договору, дати характеристику політиці німецьких окупаційних військ, що увійшли до України на його підставі, розкрити причини падіння та історичне значення УЦР.

29 квітня 1918 р. влада перейшла до гетьмана П. Скоропадського, виразника інтересів великих землевласників. Розкриваючи це питання необхідно проаналізувати діяльність гетьманського уряду, показати, що головна суть перевороту полягала у спробі консервативних сил шляхом зміни

парламентської форми правління на авторитарну створити нову державну систему. Далі бажано розкрити зміст та дати оцінку внутрішньої та зовнішньої політики гетьмана.

Основними подіями доби Директорії були – відновлення влади творців УНР, акт злуки УНР і ЗУНР, еволюція влади від парламентської форми правління до авторитаризму. Вирішальною була постійна експансія Радянської Росії в Україну з кінця 1918 р., в результаті якої була встановлена радянська влада.

Розпад Австро-Угорської імперії призвів до проголошення 9 листопада 1918 року Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР). Поява цієї держави стала наслідком дії багатьох чинників і, перш за все, високого рівня національної свідомості західних українців. Варто зупинитися на процесі державотворення в ЗУНР.

Необхідно також розповісти про події завершального етапу громадянської війни в Україні, пояснити, чому голова Директорії С.Петлюра пішов на укладення з Польщею Варшавського договору, який викликав обурення галичан і фактично призвів до розколу між лідерами національного руху. Далі бажано розповісти про хід радянсько-польської війни, підписання Ризького мирного договору 1921р. та остаточне встановлення радянської влади. Найважливіша частина відповіді – аналіз підсумків та уроків Національно-демократичної революції 1917-1920 рр.

Тема 9. Українські землі у 20 – 30-ті роки

План

1. Соціально-економічне та політичне становище в УСРР на початку 20-х років. Введення непу.
2. Входження УСРР до складу СРСР. Політика українізації та її наслідки.
3. Сталінська індустріалізація України.
4. Запровадження колгоспного ладу. Голодомор 1932 – 1933 рр.
5. Суспільно-політичне життя в Україні. Зміцнення тоталітаризму
6. Становище західноукраїнських земель у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини.

Література

1. Бут О. М. Недержавний сектор промисловості України в умовах нової економічної політики (1921–1928 рр.) / Бут О. М., Бондаренко В. С., Нікітенко К. В. – Донецьк : Юго-Восток, 2008. – 355 с.
2. Гриневич Л. Хроніка колективізації та Голодомору в Україні 1927 –1933 / Гриневич Л. – К. : Критика, 2008. – 552 с.
3. Гудь Б. Україно-польські конфлікти новітньої доби : етнонаціональний аспект / Гудь Б. – Х. : Акта, 2011. – 472 с.
4. Гуржій О. Ідентифікація селянина, або Як більшовицька влада його «переробляла» за власним образом та подобою / Гуржій О. – Черкаси : Черкаський ЦНП, 2011. – 328 с.

5. Зарецька Т. Юзеф Пілсудський і Україна / Зарецька Т. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2007. – 288 с.
6. Конквест Р. Великий терор: Сталінські чистки тридцятих років / Конквест Р. – Луцьк : ВМА « Терен», 2009. – 880 с.
7. Кук В. Колгоспне рабство / Кук В. – Львів : Центр досліджень визвольного руху, 2005. – 264 с.
8. Кульчицький С. Голод 1932 – 1933 рр. в Україні як геноцид: мовою документів, очима свідків / Кульчицький С. – К. : Наш час, 2008. – 240 с.
9. Лазуренко В. М. Український фермер в добу непу / Лазуренко В. М. – Черкаси : Вертикаль, 2011. – 346 с.
10. Лихолобова З. Г. Тоталітарний режим та політичні репресії в Україні у другій половині 1930-х років / Лихолобова З. Г. – Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2006. – 280 с.
11. Мандрик М. Український націоналізм: становлення в міжвоєнну добу / Мандрик М. – К. : Вид-во імені Олени Теліги, 2006. – 392 с.
12. Матвеев А. Ю. Здійснення насильницької політики розселення на Поділлі та Південно-Східній Волині (друга половина 20-х – перша половина 30-х рр. ХХ ст.) / А. Ю. Матвеев, І. В. Рибак. – Кам'янець-Подільський, 2011. – 196 с.
13. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.) : кол. моногр. у 2 ч. / [відп. ред. Кульчицький С. В.]. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2010– . – Ч. 1. – 2010. – 445 с.
14. Петренко В. І. Більшовицька влада та українське селянство у 20–30 рр. ХХ ст.: причини, технології, наслідки голодомору-геноциду (за матеріалами Поділля) / Петренко В. І. – Вінниця : ДП Державна картографічна фабрика, 2008. – 320 с.
15. Стоколос Н. Г. Політика урядів міжвоєнної Польщі (1918 – 1939 рр.) щодо православної церкви й українців / Н. Г. Стоколос // Український історичний журнал. – 2005. – № 5. – С. 59–81.
16. Цвілюк С. А. Українізація України: Тернистий шлях національно-культурного відродження доби сталінізму / Цвілюк С. А. – Одеса : Маяк, 2004. – 200 с.
17. Шаповал Ю. І. Полювання на «Вальдшнепа». Розсекречений Микола Хвильовий / Шаповал Ю. І. – К. : Темпора, 2010. – 296 с.
18. Шейко В. Філософія української національної ідеї та Микола Хвильовий: історико-культурологічний аспект / В. Шейко, В. Левіна. – К. : Ін-т культурології НАН України, 2010. – 208 с.
19. Якубова Л. Д. Тенденції етнокультурного життя УСРР у контексті коренізації (1924 – 1935 рр.) / Л. Д. Якубова // Український історичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 74–88.

Готуючи відповідь на перше питання, потрібно з'ясувати економічні, соціальні та політичні наслідки громадянської війни для України, пояснити, що таке політика «воєнного комунізму», які її основні риси. Варто з'ясувати

причини та наслідки голоду 1921-1923 рр. Необхідно пояснити, чим був зумовлений перехід до непу, в чому відмінність непу від політики «воєнного комунізму». Бажано також проаналізувати наслідки непу для суспільства, навести конкретні приклади позитивних змін, що сталися у народному господарстві впродовж 1921-1929 рр., пояснити, чому неп згорнули.

У другому питанні слід розповісти про концепцію державного будівництва, запропоновану та впроваджену більшовиками на початку 20-х рр., проаналізувати основні умови союзного договору від 30 грудня 1922 р., викласти свою точку зору щодо історичного значення цієї події для українського народу. Український різновид політики коренізації дістав назву «українізація». Початком українізації можна вважати 1923 р., а її завершенням – 1933, коли з посади наркома освіти було усунуто М. Скрипника, який незабаром покінчив життя самогубством. Слід зазначити, що на початок 30-х рр. в Україні в цілому було подолано неписьменність, широко здійснювалась підготовка спеціалістів з вищою та середньою спеціальною освітою, відкривались українські школи та вищі навчальні заклади. Але культурний розвиток проходив за умов повної ідеологізації всього суспільства, масових репресій, переслідувань інакомислячих, особливо інтелігенції. Політика українізації замінялася поверненням політики русифікації.

Розповідаючи про індустріалізацію, необхідно підкреслити, що вона вивела республіку, як і всю країну, на якісно новий рівень промислового розвитку, докорінно змінила структуру народного господарства, зокрема, співвідношення між промисловістю та сільським господарством, між виробництвом засобів виробництва і предметів споживання у валових обсягах продукції промисловості. Проте слід показати, якою ціною та якими методами це було зроблено.

Готуючи відповідь на четверте питання, необхідно підкреслити, що найжахливіші наслідки для суспільства мала сталінська примусова та насильницька колективізація. Мільйонами жертв сплатила за це Україна: лише один голодомор 1932-1933 рр. забрав життя близько 5 млн. українців. Це був справжній геноцид проти українського народу.

Розглядаючи наступне питання, доведіть, що період 20-30-х рр. увійшов в історію України як найтрагічніший. Антидемократизм і терор як форми і методи суспільно-політичних відносин стали головними засобами здобуття Й. Сталіним та його прибічниками безмежної влади. Наслідки репресій були жахливими. Необхідно навести конкретні приклади.

Останнє питання можна викласти у вигляді порівняльного аналізу розвитку українських земель, що перебували у складі Польщі, Румунії та Чехословаччини. Окремо слід зупинитися на становленні та розвитку українського національно-визвольного руху.

Тема 10. Україна в роки Другої світової війни (1939 —1945 рр.)

План

1. Українське питання в міжнародній політиці напередодні та на початку Другої світової війни.
2. Напад Німеччини на СРСР. Місце України в політичних та військових планах Гітлера.
3. Оборонні бої радянських військ в Україні. Причини поразок Червоної Армії на першому етапі війни.
4. Встановлення фашистського окупаційного режиму в Україні. Боротьба проти окупантів:
5. Звільнення України від німецьких загарбників. Підсумки та уроки Другої світової війни.

Література

1. Авраменко Н. Д. Радянська західних областей України / Н. Д. Авраменко // Історія та правознавство. – 2010. – № 6. – С. 8–12.
2. Беркгоф К. Жнива розпачу : Життя і смерть в Україні під нацистською владою / Беркгоф К. – К. : Критика, 2011. – 456 с.
3. Веденєєв Д. В. Україна у Другій світовій війні: деякі питання теорії, методології й суспільних рефлексій / Д. В. Веденєєв, О. Є. Лисенко // Український історичний журнал. – 2010. – № 3. – С. 4–29.
4. Даниленко В. М. Ліквідація Польської держави та встановлення радянського режиму в Західній Україні / В. М. Даниленко // Український історичний журнал. – 2006. – № 3. – С. 111–124.
5. Кентій А. Радянський рух Опору на окупованій території України / Кентій А., Лозицький В., Слободянюк М. – К. : Інститут історії України НАН України, 2010. – 98 с.
6. Крикніцький О. П. Військова операція Червоної армії з анексії Північної Буковини і Бессарабії (червень – липень 1940 р.) / О. П. Крикніцький // Український історичний журнал. – 2009. – № 1. – С. 143–159.
7. Кульчицький С. В. Коли і як відбулося возз'єднання Західної України з УРСР / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 121–139.
8. Кучер В. Україна 1941–1944: трагедія народу за фасадом Священної війни / В. Кучер, О. Потильчак. – К. :, Біла Церква : ТОВ «Білоцерковдрук», 2011. – 368 с.
9. Патриляк І. К. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / І. К. Патриляк., М. А. Боровик. – Ніжин, 2010. – 590 с.
10. Слободянюк М. А. Радянські підпільники у боротьбі з нацистськими окупантами на території України / М. А. Слободянюк // Український історичний журнал. – 2010. – № 3. – С. 46–63.

11. Стрельникович С. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця: історичний нарис / Стрельникович С. – Житомир : Полісся, 2010. – 392 с.
12. Україна в Другій світовій війні : погляд з ХХІ ст.: Історичні нариси / [гол. редкол. В. А. Смолій]. – К. : Наукова думка, 2011. – Кн. 1. – 735 с.
13. Українська повстанська армія: історія нескорених / [відп. авт. та упоряд. В. В'ятрович]. – Львів : Центр досліджень визвольного руху, 2007. – 352 с.
14. Філонович В. Березневі дні Карпатської України / Філонович В. – Суми, 2009. – 100 с.

В першому питанні студентам слід з'ясувати, що таке «українське питання» в широкому і вузькому розумінні. Далі розповісти, як позначився пакт Молотова-Ріббентропа на долі європейських народів і на долі українців.

Готуючи відповідь на друге запитання, студентам рекомендується звернути увагу на військово-політичні плани Гітлера, викладені, зокрема, в планах “Барбаросса” та “Ост”. Студентам потрібно визначити місце України в планах Німеччини, зупинитись на військово-стратегічній ролі потужної групи “Південь” під керівництвом Рундштедта, що йшла в Україну.

Розглядаючи третє питання, слід вивчити перший етап Великої Вітчизняної війни (червень 1941 р. – літо 1942 р.) Тут студентам рекомендується розглянути військові події цього періоду, показати мужність і героїзм радянських воїнів, які, попри все, боронили свою землю. Не можна обійти стороною гігантську роботу, спрямовану на евакуацію людей та техніки з окупованих територій на схід. І, нарешті, слід детально проаналізувати причини поразок Червоної Армії, причини того, що Україна була повністю окупована ворогом. Причини ці мають об'єктивний і суб'єктивний характер, виявлення їх дасть студентам змогу зрозуміти, чому Україна попала в таке катастрофічне становище.

Розглядаючи четверте питання, слід показати, що внаслідок відступу Червоної Армії 1941-42 рр. в Україні настала “чорна ніч” фашистської окупації. Україна була розділена на 4 окупаційні зони: рейхскомісаріат Україна, “Дистрикт Галичина”, “Трансністрія” та східна Україна, що відійшла під владу воєнних комендантів. Студентам треба проаналізувати відмінності окупаційного режиму в різних зонах. Але загальною ознакою для всіх регіонів були терор, репресії, масові катування та вбивства. Особливу увагу студентам рекомендується звернути на величезні втрати, що поніс наш народ в результаті окупації. Природно і закономірно, що такий окупаційний режим викликав Рух опору. Вивчаючи це питання, студентам рекомендується окремо зупинитися на радянському і націоналістичному рухові.

При вивченні останнього питання студентам пропонується вивчити основні події вигнання ворога з України в 1943-1944 рр. Тут треба показати, що визволення України було наслідком кардинальних структурних змін в ході всієї війни. Необхідно також підкреслити, що український напрямок був

вирішальним на радянсько-німецькому фронті. Далі студентам рекомендується пов'язати перемогу у війні з завершенням возз'єднання українських земель і формуванням сучасної карти України. Наприкінці студентам рекомендується висвітлити підсумки і уроки війни.

Тема 11. Радянська Україна (1945—1991 рр.)

План

1. Україна у післявоєнні роки. Відбудова народного господарства.
2. Економічний розвиток України у 50-ті – на початку 60-х рр. Становище сільського господарства.
3. Суперечливий характер суспільного життя республіки.
4. Україна в роки "застою". Наростання застійних явищ в економіці.

Література

1. Бажан О. Г. Наростання опору політиці русифікації в Українській РСР у другій половині 1950-х – 1960-х рр. / О. Г. Бажан // Український історичний журнал. – 2008. – № 5. – С. 147–158.
2. Барановська Н. Чорнобильська трагедія: нариси з історії / Барановська Н. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2011. – 254 с.
3. Бек К. Відновлення сталінської системи в повоєнній УРСР / К. Бек // Український історичний журнал. – 2012. – № 4. – С. 127–139.
4. Бондарчук П. М. Особливості релігійної ситуації в Україні у середині 1940-х – на початку 1950-х рр. / П. М. Бондарчук // Український історичний журнал. – 2010. – № 2. – С. 137–164.
5. Брегеда М. Процес десталінізації і суспільні настрої українського населення у 1953 – 1964 рр. / Брегеда М. – Миколаїв : Іліон, 2010. – 187 с.
6. Веселова О. М. Післявоєнна трагедія: голод 1946 – 1947 рр. в Україні / О. М. Веселова // Український історичний журнал. – 2006. – № 6. – С. 98–124.
7. Вронська Т. В. 21 лютого 1948 р. в історії сталінського терору / Т. В. Вронська // Український історичний журнал. – 2011. – № 1. – С. 107–123.
8. Дисидентський рух в СРСР: погляд із сьогодення: [зб. наук. пр.] / Уманський державний педагогічний ун-т ім. Павла Тичини. – Умань, 2011. – 220 с.
9. Кульчицький С. В. XX з'їзд КПРС – переломний пункт в історії радянського комунізму / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2006. – № 2. – С. 106–128.
10. Литвин В. М. Україна у першому повоєнному десятилітті (1946 – 1955) / Литвин В. М. – К. : Лі-Терра, 2004. – 240 с.
11. Литвин В. М. Україна: два десятиліття «застою» (1966 – 1985) / Литвин В. М. – К. : Лі-Терра, 2004. – 253 с.

12. Рабенчук О. П. Соціальні настрої та поведінка населення України в період голоду 1946 – 1947 рр. / О. П. Рабенчук // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 87–100.
13. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика : Зб. ст. Вип. 10: "Хрущовська відлига": передумови, реалії, наслідки. Матеріали "круглого столу" (23 лютого 2006 р.) – К. : Ін-т історії України НАН України, 2006. – 236 с.
14. Українська Гельсінська Спілка у спогадах і документах / [упоряд. і голов. ред. О. Шевченко]. – К. : Ярославів Вал, 2012. – 812 с.
15. Шаповал Ю. І. Петро Шелест у контексті політичної історії України ХХ століття / Ю. І. Шаповал // Український історичний журнал. – 2008. – № 3. – С. 134–148. // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 4–22.

Відповідаючи на перше запитання, студенти повинні висвітлити жахливу картину руйнувань та втрат, яких зазнала Україна під час війни, показати звитяжну працю нашого народу у відбудовчий період, його складнощі і труднощі. Бажано звернути особливу увагу на аналіз складних процесів, які розгорталися у повоєнні роки у Західній Україні. Характерною особливістю перетворень на західноукраїнських землях були більш високі, ніж на сході України, темпи промислового розвитку. Разом з тим, форсовані темпи індустріального розвитку краю мали і негативні тенденції. Особливо складним і трагічним був процес соціально-економічних змін в сільському господарстві. Одразу ж після вигнання гітлерівців було продовжено, взятий ще до війни, курс на колективізацію. Колективізація супроводжувалась збройною боротьбою з УПА і загостренням жорстокої класової боротьби. Бажано розкрити соціальну і політичну мету ОУН-УПА, показати, як масові репресії, депортації населення активізували дії ОУН-УПА.

Відповідаючи на друге запитання, необхідно показати, що природа тоталітарної держави не змінилася у 50-ті - 60-ті роки. Запропоновані реформи були непослідовними, суперечливими, часто призводили до виникнення нових проблем. Окремі досягнення науково-технічної революції, що відбувалися в усьому світі, не знаходили підтримки і застосування.

Розповідаючи про соціально-економічний розвиток України в 50-60 роки, необхідно звернути увагу на такі моменти:

- входження України до народногосподарського комплексу СРСР;
- перетворення України в своєрідний сировинний придаток;
- ігнорування інтересів народу при плануванні промислових гігантів та їх будівництві;
- нехтування серйозними екологічними проблемами тощо.

Окремо слід зупинитися на розвитку регіонів України. Дуже цікавим було рішення, прийняте в 1957 р. з ініціативи Хрущова, про ліквідацію галузевих міністерств і утворення раднаргоспів. Така децентралізація управління промисловістю розв'язувала руки республіці та її місцевим органам, але це нововведення дуже швидко було згорнуте. Необхідно

проаналізувати причини негативної реакції центру на створення раднаргоспів.

Характеризуючи розвиток сільського господарства України, треба звернути увагу на позитивні зміни, що відбулися в цій галузі, починаючи з 1953 р., а саме – послаблення податкового пресу на селян та підвищення цін на продукцію сільського господарства. Одночасно варто зупинитися на тих експериментах, які проводилися в Україні з ініціативи Хрущова: укрупнення колгоспів; зменшення присадибних ділянок колгоспників; ліквідація МТС і продаж техніки колгоспам; посіви кукурудзи; утворення територіальних колгоспно-радгоспних управлінь та інші. Okремо бажано зупинитися і на питанні підвищення добробуту народу. Хоч економічний розвиток не відзначався особливою стабільністю, рівень особистого споживання значно зріс. Можна привести чимало прикладів. Найбільш загальним показником може бути будівництво житла. Отже, економічний розвиток України у 50-х - на початку 60-х рр. не відрізнявся стабільністю. Передусім, це було пов'язано з реформаторською діяльністю I секретаря ЦК КПРС М.С.Хрущова, особливо в галузі сільського господарства. Але, загалом, це був період пошуку оптимальних шляхів розвитку народного господарства, коли, поряд з відверто волонтаристськими, приймалися і важливі, виважені політичні і економічні рішення.

Готуючись до відповіді на третє запитання, бажано звернути увагу на такі моменти:

- показати, в чому полягав ідеологічний наступ сталінізму в Україні у післявоєнні роки;
- висвітлити значення викриття культу особи Сталіна на XX з'їзді КПРС (1956 р.);
- пояснити зміст поняття “хрущовська відлига”.

Розглядаючи останнє питання, необхідно показати, що після епохи М.С.Хрущова почався період застою. В цей період уповільнилися темпи економічного розвитку, наростали негативні явища в суспільному та економічному житті України. Обговорення питань семінарського заняття бажано спрямувати так, щоб наслідком семінару став висновок про об'єктивну необхідність докорінних змін в політичному, економічному та суспільному житті країни.

Тема 12. Національно – державне відродження України. Україна в сучасному світі

План

1. Політичні та соціально-економічні передумови перебудови в СРСР. Особливості перебудови в Україні.
2. Початок державного відродження України: Декларація про державний суверенітет України, Акт про незалежність України, референдум і вибори Президента України.

3. Політичний та соціально-економічний розвиток України в умовах незалежності: здобутки, проблеми, пошуки.
4. Основні напрямки зовнішньої політики України на сучасному етапі.

Література

1. Бойко О. Д. Україна: від путчу до Пущі (серпень – грудень 1991 р.) / Бойко О. Д. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. – 224 с.
2. Віднянський С. В. Еволюція зовнішньої політики України (1991–2006 рр.) / С. В. Віднянський, А. Ю. Мартинов // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 32–50.
3. Даниленко В. М. Шлях до незалежності : громадські рухи й суспільні настрої в УРСР другої половини 1980-х рр. / В. М. Даниленко, М. К. Смольницька // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 4–22.
4. Декларація про державний суверенітет України : Історія прийняття, документи, свідчення / [гол. ред. ради О. Барабаш]. – Житомир : Рута, 2010. – 868 с.
5. Касьянов Г. Україна 1991 – 2007: нариси новітньої історії. – К. : Наш час. 2008. – 432 с.
6. Кульчицький С. В. Народження Народного руху України / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2010. – № 1. – С. 8–21.
7. Кульчицький С. В. Україна: суспільство й держава на теренах історії (1991 – 2006 рр.) / С. В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 2006. – № 4. – С. 15–31.
8. Левчук К. І. Громадські організації України: Створення та діяльність (1985 – 1996 рр.) / Левчук К. І. – Вінниця, 2009. – 320 с.
9. Смольников Ю. Рух за поширення української мови в УРСР (кінець 1980-х років) / Ю. Смольников // Україна ХХ ст. : культура, ідеологія, політика: [Зб. ст. / відп. ред. В. М. Даниленко] – К. : Ін-т історії України НАН України, 2002. – С. 289–305.
10. Шаповал В. М. Історія Основного Закону: Конституційний процес в Україні у 1990 – 1996 рр. / В. М. Шаповал, А. В. Корнеєв. – Х. : Фоліо, 2011. – 111 с.

Розглядаючи перше питання слід проаналізувати причини запровадження політики перебудови, розглянути основні напрямки діяльності М. Горбачова, показати, як українці скористалися політикою гласності і демократизації.

Проблема національно-державного відродження українського народу є однією з основних в новітній історії України. Тому підготовка до семінарського заняття з цієї теми повинна будуватися, в першу чергу, на ґрунтовному вивченні документів, які показують початок та перспективи формування української державності.

Готуючи відповідь на друге запитання, студентам необхідно показати зовнішні та внутрішні чинники, які зумовили появу на політичній карті світу нової незалежної держави — України. Студентам необхідно дати характеристику стартових можливостей республіки, показати їх позитивні та негативні аспекти.

При підготовці відповіді на третє питання, студентам варто звернути увагу на атрибутику державності: фіксування кордонів, визначення громадянства, затвердження національної символіки, запровадження власної грошової одиниці, формування трьох основних гілок влади тощо. Варто звернути увагу на те, як відбувалася боротьба між різними політичними силами щодо прийняття Конституції України. Необхідно зупинитися на основних напрямках та пріоритетних завданнях, які стояли перед українською владою, охарактеризувати негативні процеси, що гальмували розвиток вітчизняної економіки в цей період.

Розглядаючи питання про зовнішню політику української держави в роки незалежності, студентам варто проаналізувати основні концепції зовнішньої політики, альтернативні варіанти геополітичної орієнтації України. Необхідно розглянути, як Революція гідності і агресивна політика Кремля щодо України докорінним чином змінили політичні орієнтири української держави, спричинили значні зміни в усіх сферах суспільного життя країни.